

PERÉNYI BALÁZS

Revizor a múltból

■ GOGOL: A REVIZOR ■

„Mit röhögtek? Magatokon röhögtek!” – szól ki a nézőtérre a darab végén a pórul járt Polgármester. A döbbenet nézők önfeladt nevetése azonban nem szakad meg. Egyrészt nem „röhögünk”, másrészt az előadás nem igazolja, hogy rólunk szólna, amit láttunk. Ezért nemigen döbbenhetünk rá villámcsapásszerűen személyes érintettségünkre. A közel százhetven éve provokatív, mert újra és újra aktuális, „élő” mondat ebben a produkcióban semmit nem jelent – „halott szólam”. A Vígyszínház bemutatója nem virtuóz bohózat, amely remek figurákat, ziccer mondatokat, pazar helyzeteket kínál egy, a játékban örömet lelő társulatnak. Nem is maró szatíra a közélet túrhetetlen korrupciójáról, az egészségügy morbiditásig képtelen állapotáról, a közoktatás silányságáról, a rendőri önkényről, elsíolt köz(épitkezési)penzékről... Megannyi húsba vágó téma, amit már Gogol is... Nem lehetett könnyű ennyire érdektelen előadást készíteni A revizorból.

Lukács Sándor (Ljapkin-Tyapkin), Kern András (Polgármester) és Vallai Péter (Zemljanyika)

Kétszintes pozdorja szekrényerődítmény határolja a hatszögletű játékerter, a polcokon megsárgult iratok, megfakult dossziétartók porosodnak. Némelyik kétszárnyú szekrény szomszéd helyiségbe vezető ajtó, egy másik mögött kis irodai csap, néhány takarítóeszköz stb. A hetvenes–nyolcvanas évek rettentő igénytelen hivatalaira emlékeztető, nyomasztóan ismerős milió, ahol deprimált hivatalnokok nem teszik dolgukat. A kiöltözött elit viselete a rendszerváltás idejére datálja a játékot, mindahányan lehetetlen színű – lila, kajszi, zöld, bordó – zakót viselnek, amelyet „vállalkozóöltönynek” csúfoltak annak idején (jelmez: Jánoskúti Márta). Ide emelkedik be a mélyből a Polgármester, Kern András íróasztalostul, hogy visszafogott vehemenciával iratokat egészen nagy fémüstben; „iratmegsemmisít”, miután revizor jöttéről értesült. Behajtott szekrényszárnyak, magasból ferdén aláereszkedő plafon jelzik a fogadó padlástérét, ahol Hlesztakov, Kamarás Iván vergődik pénztelenül, amíg fővárosból érkező ellenőrnek nem vélik, s át nem cipelik a Polgármester lakásába. A tolvaj közhivatalnok otthona alig különbözik irodájától – néhány bútor, kellemes kerül a térbe. Ez nem fényesen ízléstelen palota – hova lett a sok ajándék, amit a kereskedőktől kizsaroltak? –, hanem ugyanaz a szekrényfalanszter, mint korábban, csak kicsit máshogy világítják. Báthonyi György és Valló Péter diszlete rossz! Az első felvonásra találták ki, később nemhogy közege, gátja lesz a játéknak. A teret eluralja a középre bemelkedő óriás asztal. Vesszük rögvest, hogy kisszerű apparatcsikok korlátlan hatalmának monstre szimbóluma a bútor. Azonban statikus ücsörgésre kényszeríti a szereplőket. Talán ezért – ezért is – végtelenül unalmas a jelenet, amelyben a város vezetője bejelent

a rettentő hírt: „Uraim! Azért kérettem önöket ide, mert egy igen kellemetlen hírt kell közölnöm: revizor jön hozzánk.” Mi történik ezután? Asztal mögött üldögélnék a város előljárói, mintha nemigen lenne vesztenivalójuk. Nincs „vaj a fejükön”. Közben a mondatok arról árulkodnak, hogy nagy az ijedelem. Ha visszasüllyed a gigantikus instrumentum, terjedelmes árok keletkezik, és elválasztja a nézőt a színről. Hlesztakov és a Polgármester frenetikus jelenete a drámairodalom egyik legkomikusabb és legmélyebb szituációja. Kölcsönös félelemből fakadó félreértések pazar orgiája mutatja meg a szánalmasan ismerős alakok igazi arcát. Valló Péter rendezésében szolidan lezajlik a jelenet, valahol messze, a színpad mélyén.

Az előadás nem kezdődik el, a Polgármester bombasztikus bejelentését mintha meg se hallanák a korrupciós bürokraták. Visszafogottan unatkoznak, s ha érzik, hogy mozdulniuk illene, vodkát vagy szódát töltenek maguknak, és isznak persze, ahogy kell. Tahi Tóth László utódöttség bányának látatja Luka Lukics Hlopov tanfelügyelőt. Mókás rozmárbajusza mögé bújik, és ül rezzenéstelenül. Lukács Sándor mint Ljapkin-Tyapkin járásbíró szinte civilben mondja fel a szöveget. Emblematikus, hogy még ezt a mondatot is: „Édes istenkém, most segíts ki a bajból!”, unottan, nagyon fáradtan rebeget el a harmadik felvonásban, mielőtt megvesztegetné Hlesztakovot. Vallai Péter végtelenül eltompult alkoholistának mutatja Zemljanyika kórházigazgatót, sok aktivitás tőle se várható.

Ha a fáradt társaságot nem zaklatja fel a revizor jötte, ha nem ragaszkodnak görcsösen hatalmukhoz, nem rettegetik a változást, akkor miért cipelik végig a közintézményeken, miért kényeztetik, rúgatják be, vesztegetik meg? Miért kell egyáltalán eljátszani a komédiát? Tanácstalan tétlenség uralja a színpadot. (Igazságtalan lenne nem említeni, hogy Harkányi Endre legalább önmagának kitalálja a postamester figuráját. Kollégáit megszegényítő energiával hozza a tudálékosan önérzetes, korlátolt, mégis agyafűrt alakot.) Talán rendezői gondolat – maga az értelmezés –, hogy enervált bákoknak mutatják a figuráikat? A züllött közhivatalnokok tehetetlen maskarák? Hivatalukból fakadó helyzeti energia a felszűrt rugó, amely mozgatja őket? Pozíciójukból a támaszték, amely megakadályozza, hogy a földre zuhanjanak, és kiderüljön, már nem kell félni tőlük? Ha így van, kíméletlenül hálátlan feladatot rótt színészeire Valló Péter, akitől még nem láttam hasonló, színészlelens, kiagyalt rendezői olvasatot.

Kern András nagy – s ha úgy adódik, mély – komikus, olyan rutinnal, hogy a Polgármestert elsőre, blattolva hasonló színvonalon hozza. Nehéz elképzelni, mi történhetett vele a többi próbán. Pindroch Csaba

Jordán Tamás (Oszip), Földi László (Abdulín kereskedő) és Kamarás Iván (Hlesztakov)

(Dobcsinszkij) és Gyuriska János (Bobcsinszkij) lendületes ripacsériája már-már feldobja a korosodó hivatalnokokat játszóknak enervált viccelődését. Sok segítséget azonban nem kapnak a bohócpáros izgalmasabb megformálásához. Pindroch Csaba kétségbeesésében fejjel beleajul egy tányérba. A *Kontroll* című sikerfilm narkolepsziás BKV-ellenőre – Pindroch Csaba – fellopokodott a színpadra. A gesztus mögül kiteszik a színészi kétségbeesés: mindegy, csak történjen már valami, ez már egyszer bejött. Vagy posztmodern idézet lenne a hisztérikus elalvás? Kamarás Iván messze eltartja magától Hlesztakov alakját. A tőle megszokott jellegzetes modorban kitarított gesztusokkal, a szöveget hangsúlyozottan tagolva állít elénk egy barkós, fülbevalós pojácát, egy nevenséges vidéki macsót. Flegma színészi modora, amit az elképzeltében tehetős színész az utóbbi években magára húzott, teljesen alkalmatlanná teszi arra, hogy megmutassa a figura szélhámosbáját. Buta, önelégült pozór, akinek még magához való esze sincs. Hihetetlen, hogy megvezeti a Polgármestert és környezetét. Az előadás tanúsága szerint nem érdemes Hlesztakovot ennyire ellenszenvesre hangolni.

A kényelmes, enyhén eltartott, elnagyoltan realista játéktílushoz ahogy sem passzolnak a bizarr tömések, óriás hasak és tomporok, a groteszken erős smink. Mint ha Valló Péter kitűnő Gogol-rendezéséből, a harsányan lendületes, energikusan túlzó *Háztűznéző*ből kerültek volna át önkényesen ezek a vadul teatrális elemek. Mivel nincs valódi felfedezés, tartalom az előadás mögött, nincs mit felerősíteni és eltúlozni. Nincs súly, amit „elemelne” a produkció.

Még Pap Vera Polgármester asszonyának és Danis Lídiának, a lányának állnak

a legjobban a groteszk jelmezek – irdatlan mell és formátlan fenék, rettentő színű és szabású ruhák. Ők ketten makacs következetességgel, színesen és a megtalált kis igazságokat örült túlzásokkal felerősítve, nagy odaadással játsszák szélsőségesen nevenséges és határtalanul boldogtalan nőalakjaikat. Szerencséjük van, ugyanis a szerelmet, kalandot kétségbeesetten akaró anya és leánya emberi története egészséges színészi ösztönből, tehetőségből eljátszható akkor is, ha maga az előadás – annak politikuma – nincs kitalálva, vagy a kitalált konstrukció nem különösebben hálás. A Vígszínházban ez történt!

Nem érteni, mit ad a játékhöz a közeg, a félmúlt világa. A nyomasztó vidéki hivatal poros szürkesége befedi a játékokat is. Nem stilizáltan megemelt a közeg, ahhoz túlságosan piszkos és konkrét, de nem is izgalmasan valóságos, ahhoz túlságosan elvont és kimódolt. Stílustalan az előadás, amely stílustalan korszakot idéz. Nem fedezi fel, nem olvassa újra *A revizort*, hanem letudja. A figurák valami kabaré vagy rossz televíziós tréfa komikus általánosságában lebegnek, nem mozgósítanak valódi élettapasztalatokat, sem a nézőben, sem a színészen. Mit kapunk helyette? Konvencionális, kiszámítható vicceket; beszélgetés közben durván hátba vert nőt; indulatosan asztalra csapó színészt, aki nagyon fájlalja a kezét; kitáruló ajtószárnyat, amely mögött állva szerelmeskednek a szolgálók; balkánian izléstelenül öltöztetett kereskedőt (baseballsapi és aranylánc stb.), és így tovább. (Mellesleg banális jelmezében még Abdulín kereskedő – Földi László – az egyik legéletesebb figurája az előadásnak.)

Balkáni asszociációinkra erősít rá a Vujicsics zenekar nagyszerű zenéje. A zenészek jelenléte nem tesz jót az előadásnak. A zene igényessége, minősége leleplezi a színjáték esetlegességét; a tiszta hangok hallhatóvá teszik a színészi megszólalások hamis szövegeit; a sodró ritmus kiemeli a színészi energiák hiányát.

Legvégül az óriás kocsin színre tolják a „csendőrt”, aki döngő hangon az igazi revizorhoz hívja a megbolydult – tortadobáló – társaságot. Mit jelent a totalitárius hatalom hideg rémületét sugalló nagy entrée? Nem tudom. Talán a balkáni (weimari) zúrvárból kisarjadzó, rendet teremtő diktatúra rémét festi? Az elcsépelet történeti közhelyi felmutatása ebben a kényelmesen semmilyen előadásban nem túl meggyőző. Azonban nincs még vége: viharos szél kerekedik, és szétfújja az iratokat. Nagyon hatásos, nagyon szimbolikus, de nem értem, hogy mit jelent.

GOGOL: A REVIZOR (Vígszínház)

FORDÍTÓ-DRAMATURG: Morcsányi Géza. **DÍSZLET:** Báthonyi György, Valló Péter. **JELMEZ:** Jánuskúti Márta. **ASSZISZTENS:** Várnai Ildikó. Rendezte: Valló Péter.

SZEREPLŐK: Kern András, Pap Vera, Danis Lídia e. h., Tahi Tóth László, Hullan Zsuzsa, Lukács Sándor, Rajhona Ádám/Vallai Péter, Harkányi Endre, Pindroch Csaba, Gyuriska János, Kamarás Iván, Reviczky Gábor, Kőmives Sándor, Kenderesi Tibor, Németh László, Kautzky József, Petényi Ilona, Borbiczki Ferenc, Lázár Balázs, Földi László, Szabó Gabi, Kéri Kitty, Bajka Pál, Kolovratnik Krisztián, Farkas Antal, továbbá: vendégek, kereskedők, polgárok, kérelmezők. **KÖZREMŰKÖDIK:** A Vujicsics/Söndörgő együttes.